

Τι πρέπει να έχουμε κατά νου πριν παντρευτούμε;

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Φωτο:meragamou.com

Πως επιλέγουμε και πως πρέπει να σκεφτόμαστε; Τι πρέπει να προσέχουμε;

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ο Σιμωνοπετρίτης

Περί Θεού: Λόγος Αισθήσεως

ΙΕΡΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΟΡΜΥΛΙΑΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ, Εκδ. ΙΝΔΙΚΤΟΣ, Αθήναι 2004.

6. Ο Γάμος, το μέγα Μυστήριο(*)

Κανείς δεν αμφισβητεί ότι η σπουδαιότερη ημέρα της ζωής του ανθρώπου, μετά από την γέννησι και την βάπτισι, είναι εκείνη του γάμου. Βεβαίως, η κοσμική λαίλαπα της εποχής μας ανάμεσα στους θεσμούς, τους οποίους προσπάθησε να συντρίψει, ήταν και το τιμιώτατο και ιερώτατο μυστήριο του γάμου.

Για πολλούς ο γάμος είναι μία ευκαιρία για διασκεδάσεις και απολαύσεις. Όμως η ζωή είναι μία σοβαρή υπόθεση. Είναι ένας πνευματικός αγώνας, μία πορεία προς ένα τέρμα, τον ουρανό. Της πορείας αυτής κρισιμώτερο σημείο και σπουδαιότατο μέσον είναι ο γάμος. Κανείς δεν επιτρέπεται να ξεφύγει τα δεσμά του γάμου, είτε κάνει έναν μυστικό γάμο, αφιερώνοντας τον εαυτό του εις τον Θεόν, είτε κάνει έναν μυστηριακό.

Το θέμα, το οποίο θα μας απασχολήσει σήμερα, είναι ο μυστηριακός γάμος, θα δούμε πώς είναι δυνατόν ο γάμος να συμβάλει στην πνευματική μας ζωή, για να συνεχίσουμε το θέμα το οποίο αρχίσαμε στην προηγούμενη ομιλία μας. Ξεύρομε ότι ο γάμος είναι θεσμός συσταθείς υπό του Θεού. Είναι τίμιος(1), είναι «μυστήριον μέγα»(2). Ο ανύπανδρος άνθρωπος απλώς περνάει από την ζωή και φεύγει, ενώ ο παντρεμένος ζη την ζωή του.

Άραγε γι' αυτόν τον ιερό θεσμό του γάμου, γι' αυτό το «μέγα μυστήριον», το οποίο ευλογεί η Εκκλησία μας, πώς σκέπτονται οι σύγχρονοι άνθρωποι; Υπανδρεύονται, και νομίζεις ότι ενώνονται δύο ταμεία, δύο συμφέροντα, δύο ματαιοδοξίες. Ενώνονται δύο άνθρωποι χωρίς ιδανικά, δύο μηδενικά θα λέγαμε. Διότι άνθρωποι χωρίς ιδανικά, χωρίς αναζητήσεις, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μηδενικά.

Παντρεύτηκα για να ζήσω την ζωή μου, ακούς συνεχώς τριγύρω σου, και όχι για να κλεισθώ μέσα σε τέσσερις τοίχους. Παντρεύτηκα για να γλεντήσω την ζωή μου, ακούς να λέγει ο άλλος, και παραδίδουν τα παιδιά τους, εάν έχουν κάνει παιδιά, σε κάποια ξένη γυναίκα για να μπορούν ελεύθεροι να τρέχουν στα θέατρα, στους κινηματογράφους και στις κοσμικές συντροφίες. Έτσι το σπίτι τους γίνεται ένα ξενοδοχείο, στο οποίο επιστρέφουν το βράδυ ή μάλλον μετά τα μεσάνυκτα, μετά από την διασκέδαση, για να ξεκουραστούν. Οι άνθρωποι είναι μέσα τους άδειοι, γι' αυτό στο σπίτι τους νοιώθουν πραγματικό κενό. Καμιά ευχαρίστησις δεν υπάρχει εκεί και τρέχουν και γλιστρούν από εδώ και από εκεί, για να βρουν την ευτυχία τους.

Υπανδρεύονται χωρίς γνώσεις, χωρίς συνείδησι ευθύνης, διότι επιθυμούν να υπανδρευθούν ή διότι νομίζουν πως είναι απαραίτητο για να είναι κοινωνικοί άνθρωποι. Όμως ποιο είναι το αποτέλεσμα; Το βλέπομε καθημερινά. Τα ναυάγια του γάμου είναι γνωστά σε όλους μας. Ένας κοσμικός γάμος, όπως νοείται σήμερα, μόνον ένα χαρακτηριστικό μπορεί να έχει, ότι είναι δολοφόνος της πνευματικής ζωής του ανθρώπου. Γι' αυτό πρέπει να νοιώσουμε ότι, αν αποτύχουμε στον γάμο μας, σχεδόν αποτύχαμε και στην πνευματική μας ζωή. Εάν επιτύχουμε στον γάμο μας, επιτύχαμε και στην πνευματική μας ζωή. Η ευτυχία ή η αποτυχία μας, η πρόοδος ή ο καταποντισμός μας στην πνευματική μας ζωή αρχίζει από τον

γάμο μας.

Επειδή λοιπόν είναι ένα τόσο σοβαρό θέμα, αξίζει να δούμε ποιες προϋποθέσεις χρειάζονται και ποια προετοιμασία, για να επιτευχθή ένας ευτυχισμένος, ένας αληθινά χριστιανικός γάμος.

Για να κάνη κανείς έναν επιτυχημένο γάμο, θα πρέπει από μικρό παιδί να πάρη κατάλληλη αγωγή. Όπως το παιδί πρέπει να διαβάζη, όπως μαθαίνει να σκέπτεται και να ενδιαφέρεται για τους γονείς του ή για την υγεία του, έτσι θα πρέπει να ετοιμασθή, για να μπόρεση να κάνη έναν επιτυχημένο γάμο.

Όμως στην εποχή μας κανείς δεν ενδιαφέρεται να ετοιμάση τα παιδιά για το μεγάλο αυτό μυστήριο, το οποίο θα παίξη πρωταρχικό ρόλο στην ζωή τους. Ούτε οι γονείς ενδιαφέρονται, εκτός αν εξαιρέσωμε την περίπτωση της προίικας για την οποία όντως ενδιαφέρονται.

Το παιδί από μικρό πρέπει να μάθη να αγαπά, να δίνη, να στερήται, να υπακούη. Να νοιώθη ότι είναι θησαυρός πολύτιμος η αγνότητα της ψυχής και του σώματός του, την οποίαν πρέπει να τηρή ως κόρην οφθαλμού.

Ο χαρακτήρας του παιδιού πρέπει να διαπλάσσεται κανονικά, για να γίνη ένας τίμιος, γενναίος, αποφασιστικός, ειλικρινής, χαρούμενος άνθρωπος και όχι ένα μισοκακόμοιρο πλάσμα που θα κλαίη συνεχώς την μοίρα του, ένα άβουλο αντικείμενο χωρίς καμία σκέψη και δύναμη.

Από μικρό να μάθη το παιδί να ενδιαφέρεται για κάποια επιστήμη η για ένα επάγγελμα, ώστε αύριο να είναι σε θέση να συντηρήση την οικογένειά του ή, αν είναι κορίτσι, να βοηθήση αν χρειασθή. Η γυναίκα πρέπει να μάθη να είναι νοικοκυρά και όταν ακόμη είναι μορφωμένη. Να μάθη να μαγειρεύη, να ράβη, να κεντά. Μα, θα πη κανείς, πάτερ μου, αυτά που λες είναι αυτονόητα. Ρωτήστε τους συζύγους και θα δήτε πόσες γυναίκες, όταν παντρεύονται, δεν ξεύρουν τίποτε από νοικοκυριό.

Η εκλογή επίσης του συντρόφου της ζωής είναι μία υπόθεσις η οποία, όταν έλθωμε σε κατάλληλη ηλικία, δεν πρέπει να αναβάλλεται. Οπωσδήποτε ο άνθρωπος δεν πρέπει να βιάζεται, διότι «γρήγορος γάμος, γρήγορη απελπισία», αλλά ούτε και να αναβάλλη την υπόθεσι αυτή της ζωής του. Δεν πρέπει να καθυστερή, διότι η καθυστέρησις είναι θανάσιμος κίνδυνος για την ψυχή του. Κατά κανόνα ο κανονικός ρυθμός της πνευματικής ζωής του ανθρώπου αρχίζει με τον γάμο. Ο ανύπανδρος άνθρωπος είναι σαν να ζη στον διάδρομο• δεν έχει προχωρήσει ακόμη στα δωμάτια. Οι γονείς ας ενδιαφέρωνται να έχη το παιδί κοινωνική συμπεριφορά, αλλά και να προσεύχεται, ώστε η ευλογημένη εκείνη ώρα να έρθη ως δώρο που θα

στείλη ο Θεός.

Φυσικά, όταν φθάση στην εκλογή του συζύγου, θα λάβη υπ' όψιν του και την γνώμη των γονέων του. Πόσες φορές εσείς που είσθε γονείς δεν νοιώσατε μαχαιριές να τρυπούν την καρδιά σας, όταν τα παιδιά σας δεν σας ρώτησαν για εκείνον που θα τα συντρόφευε στην ζωή τους. Η μητρική καρδιά είναι ευαίσθητη και δεν αντέχει τέτοιο πλήγωμα. Το παιδί πρέπει να ρωτήσει τους γονείς, διότι έχουν μίαν ιδιαίτερη διαίσθησι να αντιλαμβάνονται τα πράγματα που τους αφορούν. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο πατέρας και η μητέρα θα πιέζουν το παιδί τους. Ας το αφήσουν να κάνει τελικώς ελεύθερα την εκλογή του.

Αν εξαναγκάσης το παιδί σου στο θέμα του γάμου του, θα θεωρήσει εσένα υπεύθυνο, εάν τα πράγματα δεν πάνε καλά. Με την πίεσι δεν βγαίνει ποτέ καλό. Θα το βοηθήσης, αλλά θα το αφήσης να διαλέξει εκείνον που θα προτιμήσει ή εκείνον προς τον οποίον θα νοιώσει αγάπη• αγάπη, όχι λύπη ή οίκτο. Αν το παιδί σου μετά από μία γνωριμία σου λέγη, τον λυπάμαι τον κακόμοιρο, θα τον παντρευτώ, τότε να ξέρετε ότι είμαστε στα πρόθυρα ενός αποτυχημένου γάμου. Μόνον ο άνθρωπος, τον οποίον θα προτιμήσει ή θα αγαπήσει, μπορεί να σταθή στο πλευρό του παιδιού μας. Θα πρέπει και οι δύο, ο άνδρας και η γυναίκα, να θέλουν τον γάμο τους, να ελκύεται ο ένας από τον άλλον, να θέλουν να ζήσουν μαζί αληθινά, εσωτερικά, αβίαστα. Στο θέμα αυτό δεν είναι δυνατόν να πιέζουμε τα παιδιά μας. Μερικές φορές, από την αγάπη μας, νομίζουμε ότι είναι κτήματά μας, ότι είναι περιουσία μας και ότι μπορούμε να τα κάνουμε ό,τι θέλομε. Έτσι το παιδί μας γίνεται ένα πλάσμα ανίκανο να ζήσει στην ζωή είτε ως άγαμο είτε ως έγγαμο.

Οπωσδήποτε θα προηγηθή του γάμου η γνωριμία που είναι ένα τόσο λεπτό ζήτημα, και όμως το ξεχνάμε. Η γνωριμία δεν θα πρέπει ποτέ να μας επαναπαύη, εάν δεν είμεθα βέβαιοι πως είναι αντικειμενική. Η αγάπη δεν τυφλώνει τον άνθρωπο. Η αγάπη του ανοίγει τα μάτια, για να βλέπη τον άλλον όπως είναι, με τα ελαττώματά του. «Παπούτσι από τον τόπο σου και ας είναι μπαλωμένο», λέει ο λαός. Δηλαδή πάρε άνθρωπο που τον γνώρισες. Και η γνωριμία πρέπει να είναι πάντοτε συνδεδεμένη με την μνηστεία, δηλαδή τον αρραβώνα που είναι ένα εξ ίσου δύσκολο θέμα.

Όταν πρότεινα σε μία κοπέλλα να σκεφθή σοβαρά εάν έπρεπε να συνέχιση τον αρραβώνα της, μου απήντησε: Εάν διακόψω, θα με σφάξη η μητέρα μου. Αλλά αρραβώνας δεν υπάρχει, όταν δεν υπάρχει η δυνατότης να διαλυθή. Αρραβωνιάζομαι δεν σημαίνει ότι οπωσδήποτε θα παντρευτώ. Σημαίνει ότι δοκιμάζω εάν πρέπει να παντρευτώ τον άνθρωπο που αρραβωνιάζομαι. Αν μια κοπέλλα δεν είναι σε θέση να διαλύση τον αρραβώνα της, δεν πρέπει να αρραβωνιασθή• ή καλύτερα, ας μην προχωρήση στον γάμο. Στο στάδιο του

αρραβώνος πρέπει να είμεθα πολύ προσεκτικοί, διότι έτσι θα έχωμε πολύ λιγώτερες συγκρούσεις και δυστυχίες μετά τον γάμο. Ακόμη, στο διάστημα της γνωριμίας, όπως λέγει κάποιος, να κρατάς την καρδιά σου μέσα και στα δυο σου χέρια σαν να έχεις μία αρκούδα. Γιατί ξεύρετε πόσο επικίνδυνη είναι η καρδιά, η οποία μπορεί αντί να σε οδηγήσει στον γάμο, να σε οδηγήσει στην αμαρτία. Υπάρχει ενδεχόμενο ο άνθρωπος, τον οποίον διάλεξες, να σε βλέπει σαν παιχνίδι ή σαν οδοντόβουρτσα για δοκιμή. Και μετά εσύ θα υπομένης την θλίψη και το κλάμα. Θα είναι πλέον πολύ αργά, διότι ο άγγελός σου θα έχει αποδειχθή ότι ήταν φτιαγμένος από λάσπη.

Μη διάλεξης άνθρωπο που σπαταλά τις ώρες του στις λέσχες, στις διασκεδάσεις, στα ταξίδια και στις πολυτέλειες. Ούτε αυτόν που θα ανακάλυψης ότι κάτω από τα λόγια της αγάπης του κρύβει εγωισμό. Μη διάλεξης ως γυναίκα σου εκείνη που μοιάζει με μπαρούτι και, μόλις της πης κάτι, αρπάζει φωτιά. Δεν κάνει για σύζυγός σου.

Ακόμη, όταν θέλεις να κάνης έναν πραγματικά επιτυχημένο γάμο, μην πλησιάζεις εκείνη την νέα ή τον νέο, που δεν μπορεί να εγκαταλείψει τους γονείς του. Είναι σαφής η εντολή του Χριστού: «Δια τούτο καταλείπει άνθρωπος τον πατέρα αυτού και την μητέρα και προσκολληθήσεται προς την γυναίκα αυτού»(3). Όταν βλέπης τον άλλον προσκολλημένο στην μάνα ή στον πατέρα, όταν βλέπης ότι τους ακούει με το στόμα ανοικτό και ότι είναι έτοιμος να κάνει ό,τι πη ο πατέρας και η μάνα, φύγε μακριά. Είναι ένας άρρωστος συναισθηματικά, ένας ανώριμος ψυχικά άνθρωπος και δεν θα μπόρεσης να κάνης μαζί του οικογένεια, θα πρέπει να έχει λεβεντιά αυτός τον οποίον θα κάνης σύζυγό σου. Αλλά πώς μπορεί να έχει λεβεντιά, εάν ακόμη δεν έμαθε, δεν κατάλαβε, δεν χώνεψε ότι το σπίτι του ήταν η γλάστρα στην οποία τον έβαλαν, για να τον βγάλουν κατόπιν και να τον φυτέψουν κάπου άλλου;

Επίσης, όταν πρόκειται να διαλέξης τον άνθρωπο της ζωής σου, πρόσεξε μήπως είναι κλειστός τύπος, οπότε δεν έχει φίλους. Αν σήμερα δεν έχει φίλους, αύριο θα δυσκολευθή πολύ να έχει εσένα ως φίλο και σύζυγο.

Πρόσεξε τους γκρινιάρηδες, τους παραπονιάρηδες, τους μελαγχολικούς που μοιάζουν με κλαψοπούλια. Πρόσεξε εκείνους που συνεχώς παραπονούνται: Δεν με αγαπάς, δεν με καταλαβαίνεις. Κάτι σε αυτά τα πλάσματα του Θεού δεν πηγαίνει καλά. Πρόσεξε ακόμη τους φανατικούς και τους θρησκόληπτους. Όχι τους θρησκευόμενους αλλά τους θρησκόληπτους, οι οποίοι ταράσσονται για ασήμαντα πράγματα, όλα τους φταίνε και είναι υπερευαίσθητοι. Πώς θα μπόρεσης να ζήσης με έναν τέτοιον άνθρωπο; Θα είναι σαν να κάθεσαι πάνω σε αγκάθια.

Ακόμη πρόσεξε εκείνους που βλέπουν τον γάμο σαν κάτι το κακό, σαν μια φυλακή. Εκείνους που λένε: Μα, δεν σκέφθηκα ποτέ στην ζωή μου τον γάμο.

Πρόσεξε και κάτι ψευτοχριστιανούς, που βλέπουν τον γάμο σαν κάτι το χαμηλό, σαν αμαρτία, που χαμηλώνουν αμέσως τα μάτια τους, όταν ακούσουν κάτι σχετικό με τον γάμο(4). Εάν παντρευθείς έναν τέτοιο, θα είναι αγκάθι για σένα, φόρτωμα για το μοναστήρι του, αν καλογερέψη.

Πρόσεξε όσους νομίζουν ότι είναι τέλειοι και δεν βρίσκουν στον εαυτό τους κανένα ελάττωμα, ενώ στους άλλους βρίσκουν συνεχώς ελαττώματα. Πρόσεξε όσους νομίζουν ότι είναι «οι εκλεκτοί του Θεού»(5) και μπορούν να αναμορφώσουν όλον τον κόσμο.

Να προσέξεις και ένα σοβαρό θέμα, το κληρονομικό. Να γνωρίσης καλά τον πατέρα, την μάννα, τον παπού, την γιαγιά, τον θείο. Ακόμη να υπάρχουν οι στοιχειώδεις υλικές προϋποθέσεις.

Προ πάντων όμως να προσέξεις την πίστι του ανθρώπου. Έχει πίστι; Έχει ιδανικά ο άνθρωπος, τον οποίον σκέπτεσαι να κάνης σύντροφο της ζωής σου; Αν ο Χριστός γι' αυτόν δεν σημαίνει τίποτε, πώς θα μπόρεσης να μπης εσύ στην καρδιά του; Εάν δεν μπόρεσε να εκτιμήση τον Χριστόν, έχεις την εντύπωση πως θα εκτιμήση εσένα(6); Λέγει στον άνδρα η Αγία Γραφή, η γυναίκα σου να είναι «γυνή διαθήκης σου»(7), δηλαδή της πίστεώς σου. της θρησκείας σου, να είναι αυτή που θα σε συνδέη με τον Θεόν. Τότε μόνον μπορείς να κάνης, όπως λέγουν οι Πατέρες της Εκκλησίας μας, έναν γάμο «μετά γνώμης του επισκόπου»(8), δηλαδή με έγκριση εκκλησιαστική και όχι με τυπική άδεια. Προηγουμένως συζήτησε με τον πνευματικό σου. Εξέτασε μαζί του το κάθε τι και εκείνος θα σταθή πλάι σου σαν πραγματικός φίλος και, όταν φθάσετε στο ποθούμενο τέρμα, τότε πλέον ο γάμος θα είναι για σένα ένα δώρο του Θεού. θα είναι ένα χάρισμα, διότι «έκαστος ίδιον χάρισμα έχει»(9). Στον καθένα μας ο Θεός δίνει το δικό του χάρισμα. Στέλνει τον έναν στον γάμο και τον άλλον στην παρθενία. Όχι ότι ο Θεός κάνει την εκλογή λέγοντας εσείς να πάτε από εδώ και εσείς από εκεί, αλλά εκείνο που διαλέγει η καρδιά μιας, για εκείνο μας δίνει ο Θεός το θάρρος, το κουράγιο, την δύναμη, για να το φέρωμε εις πέρας.

Αν έτσι διαλέξετε τον άνθρωπό σας, τότε ευχαριστήσατε τον Θεόν. Συνδέστε τον με τον πνευματικό σας. Αν δεν έχετε, διαλέξτε και οι δυο έναν πνευματικό, ο οποίος θα είναι ο Γέροντάς σας, ο πατέρας σας, εκείνος που θα σας θυμίζη και θα σας δείχνη τον Θεόν.

Θα έχετε πολλές δυσκολίες στην ζωή. Τα ερωτηματικά θα έρχονται βροχή. Οι

μέριμνες θα σας περικυκλώνουν και θα βλέπετε συχνά πυκνά την χριστιανική σας ζωή να γίνεται δύσκολη. Μην ανησυχήτε. Ο Θεός θα βοηθήσει. Εσύ κάνε εκείνο που περνάει από το χέρι σου. Μπορείς να μελετήσεις πέντε λεπτά την ημέρα; Μελέτησε. Μπορείς να προσευχηθείς πέντε λεπτά την ημέρα; Προσευχήσου. Και αν δεν μπορείς πέντε, προσευχήσου δύο. Τα υπόλοιπα είναι υπόθεσις του Θεού.

Όταν βλέπεις στον γάμο σου δυσκολίες, όταν βλέπεις την πνευματική σου ζωή να μην προχωρή, μην απελπίζεσαι. Ούτε όμως να αρκήσαι σε εκείνα που κέρδισες. Ύψωσε την καρδιά σου στον Θεόν. Μιμήσου εκείνους που έχουν δώσει τα πάντα σε αυτόν και κάνε ό,τι μπορείς για να τους μοιάσεις(10), έστω και με την λαχτάρα της καρδιάς σου. Την πράξι άφησέ την στον Χριστόν. Όταν εσύ προχωρήσεις έτσι, θα νοιώσης αληθινά ποιος είναι ο σκοπός του γάμου. Αλλιώς, όπως ο τυφλός περιπλανιέται, έτσι και συ θα περιπλανιέσαι μέσα στην ζωή. Ποιος είναι λοιπόν ο σκοπός του γάμου; Θα σας αναφέρω τρεις κύριους σκοπούς. Πρώτον, ο γάμος είναι μία πορεία πόνου. Η συντροφιά του άνδρα και της γυναίκας ονομάζεται συζυγία, δηλαδή κάτω από τον ίδιο ζυγό σηκώνουν κοινό φορτίο. Ο γάμος είναι συμπτώσεις και συγκλήρωσις στον πόνο, βεβαίως και στην χαρά. Αλλά συνήθως οι έξι χορδές της ζωής μας χτυπούν πένθιμα και η μία μόνον χτυπάει χαρούμενα. Θα πίνουν ο άνδρας και η γυναίκα από το ίδιο ποτήρι της τρικυμίας, της θλίψεως, της αποτυχίας. Κατά την τέλεσι του μυστηρίου του γάμου ο ιερέυς δίνει στους νεόνυμφους να πιουν από το ίδιο ποτήρι, το οποίο ονομάζεται «κοινόν ποτήριον»(11), γιατί μαζί θα σηκώσουν τα βάρη του γάμου. Ονομάζεται και «ένωσις» το ποτήρι αυτό, διότι ενώνονται για να σηκώσουν μαζί χαρές και πόνους(12).

Όταν παντρεύονται δυο άνθρωποι είναι σαν να λένε: Μαζί θα προχωρήσωμε, χέρι χέρι, και στα ευχάριστα και στα δυσάρεστα. Θα περάσωμε ώρες σκοτεινές, ώρες θλίψεων γεμάτες από βάρη, ώρες μονοτονίας. Αλλά μέσα στην βαθειά νύκτα πρέπει να δείχνωμε ότι πιστεύομε στον ήλιο και στο φως. Ω, αγαπητοί μου, ποιος μπορεί να πη ότι δεν περνάει δύσκολες στιγμές στην ζωή του; Όμως δεν είναι μικρό πράγμα να ξεύρης ότι στις δύσκολες στιγμές σου, στις αγωνίες σου, στους πειρασμούς σου, θα κρατάς στο χέρι σου ένα άλλο αγαπημένο χέρι. Η Καινή Διαθήκη λέγει ότι θα πόνεση κάθε άνθρωπος, προ πάντων ο εις γάμον ερχόμενος. «Λέλυσαι από γυναικός;» ερωτά ο απόστολος Παύλος. Είσαι δηλαδή ανύπανδρος; «Μη ζητεί γυναίκα• εάν δε και γήμης, ουχ ήμαρτες». Εάν παντρευθής, δεν έχεις αμαρτία. «Και εάν γήμη η παρθένος, ουχ ήμαρτε• θλίψιν δε τη σαρκί έξουσιν οι τοιούτοι. Εγώ δε υμών φείδομαι»(13). Από την στιγμή που παντρεύεσαι, να θυμάσαι, λέγει, ότι θα πονέσης πολύ, θα υποφέρης, η ζωή σου θα είναι ένας σταυρός, αλλά ανθισμένος σταυρός, θα έχη και τις χαρές του και τα χαμόγελά του και τις ομορφιές του. Όταν πάλι περνάς λιακάδες στην ζωή σου, να θυμάσαι τα

λουλούδια που κρύβουν έναν σταυρό(14). Έτσι και στην δική σου λιακάδα ξαφνικά μπορεί να βγη ένας σταυρός.

Δεν είναι γλέντι η ζωή, όπως νομίζουν μερικοί που οδηγούνται στον γάμο και ύστερα πέφτουν από τον ουρανό στην γη. Ο γάμος είναι μια πλατειά θάλασσα πού δεν ξεύρεις τι θα σου βγάλει. Παίρνεις τον άνθρωπο που τον διάλεξες με φόβο και τρόπο και με πολλή προσοχή και ύστερα από έναν χρόνο, από δύο χρόνια, από πέντε χρόνια ανακαλύπτεις πως σε κορόιδεψε.

Είναι νοθεία του γάμου να πιστεύουμε ότι ο γάμος είναι δρόμος, στον οποίον πρέπει να ζητήσωμε την ευτυχία μας, την άρνησι του σταυρού. Χαρά του γάμου είναι ο άνδρας και η γυναίκα να βάζουν και οι δυο τους ώμους τους και να προχωρούν μαζί στις ανηφοριές της ζωής. «Δεν έχετε υποφέρει; Δεν έχετε αγαπήσει», λέγει ένας ποιητής. Μόνον εκείνος που υποφέρει, μπορεί πραγματικά να αγαπήσει. Γι' αυτό η θλίψις είναι απαραίτητο στοιχείο του γάμου. «Ο γάμος», λέγει κάποιος αρχαίος ποιητής και φιλόσοφος, «είναι ένας κόσμος που τον ομορφαίνει η ελπίδα και τον ενδυναμώνει η δυστυχία». Όπως μέσα στην φωτιά αποδεικνύεται το ατσάλι, έτσι ακριβώς και ο άνθρωπος χαλκεύεται στον γάμο, στην φωτιά των δυσκολιών. Όταν βλέπης τον γάμο σου από μακριά, όλα σου φαίνονται μέλι γάλα, όλα σου χαμογελούν. Όταν πλησίασης, τότε θα δης πόσες σκληρές στιγμές κρύβει.

«Ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον είναι»(15), λέγει ο Θεός, γι' αυτό έβαλε πλάι του έναν σύντροφο, έναν βοηθό για όλες τις στιγμές της ζωής του, ιδίως για τους αγώνες της πίστεως• διότι, για να μπόρεσης να κράτησης την πίστι σου, πρέπει να πονέσης πολύ. Την χάρι του την στέλλει σε όλους μας ο Θεός. Την στέλλει όμως, όταν εμείς είμεθα πρόθυμοι να υπομένωμε και να υποφέρωμε. Μερικοί μόλις δουν τα εμπόδια, το βάζουν στα πόδια. Ξεχνούν και τον Θεόν και την Εκκλησία. Αλλά η πίστις, ο Θεός, η Εκκλησία δεν είναι πουκάμισο, που το βγάζομε μόλις ιδρώσωμε.

Ο γάμος λοιπόν είναι μία πορεία μέσα σε θλίψεις και σε χαρές. Όταν σου φαίνωνται πολύ δύσκολες οι θλίψεις, να θυμάσαι ότι είναι μαζί σου ο Θεός. Αυτός θα σηκώσει τον σταυρό. Αυτός που σε στεφάνωσε. Όταν παρακαλούμε τον Θεόν, δεν προσφέρει πάντοτε αμέσως την λύσι. Μας οδηγεί πολύ σιγά. Καμιά φορά κάνει και χρόνια. Το Πνεύμα το Άγιον «υπερεντυγχάνει υπέρ ημών στεναγμοίς αλαλήτοις»(16). Δηλαδή υποφέρεις εσύ και μαζί σου πονάει ο ίδιος ο Χριστός. Πρέπει να πονέσωμε• αλλιώς δεν θα έχη αληθινό νόημα η ζωή μας.

Δεύτερον, ο γάμος είναι μία πορεία αγάπης. Είναι δημιουργία ενός καινούργιου ανθρώπου• «έσονται εις σάρκα μίαν»(17), λέγει το Ευαγγέλιο. Ενώνει ο Θεός δύο ανθρώπους και τους κάνει έναν. Από την ένωσι των δύο που αποφασίζουν να συγχρονίσουν τα βήματά τους και να συναρμονίσουν τους κτύπους των καρδιών τους, βγαίνει ένας άνθρωπος. Με την βαθειά αυτή και πηγαία αγάπη ο ένας είναι

μία παρουσία, μία ζωντανή πραγματικότητας μέσα στην καρδιά του άλλου. Είμαι παντρεμένος σημαίνει πως δεν μπορώ να ζήσω ούτε μία ημέρα, ούτε καν λίγες στιγμές, ει δυνατόν, χωρίς τον σύντροφο της ζωής μου. Ο άνδρας μου, η γυναίκα μου είναι ένα κομμάτι του είναι μου, της σάρκας μου, της ψυχής μου• είναι συμπλήρωμά μου. Αποτελεί την απασχόληση του μυαλού μου. Αποτελεί τον λόγο, για τον οποίο νοιώθω να κτυπά η καρδιά μου.

Αλλάζουν τα δακτυλίδια των αρραβώνων, για να δείξουν ότι στις αλλαγές της ζωής, τελικώς, θα μείνουν πάλι ενωμένοι. Ο καθένας φοράει το δακτυλίδι που γράφει το όνομα του άλλου και το βάζει συμβολικά στο δάκτυλο, από όπου ξεκινάει μία φλέβα που πάει απ' ευθείας στην καρδιά. Δηλαδή το όνομα του άλλου γράφεται στην δική του καρδιά. Ο ένας, θα λέγαμε, δίνει στον άλλον το αίμα της καρδιάς του. Τον κλείνει μέσα στα σωθικά του.

«Τι κάνεις;» ρώτησαν κάποτε έναν μυθιστοριογράφο. Εκείνος παραξενεύθηκε. «Τι κάνω; παράξενο ερώτημα. Μα αγαπώ την Όλγα, την γυναίκα μου». Ζη ο άνδρας για να αγαπά την γυναίκα του. Ζη η γυναίκα για να αγαπά τον άνδρα της.

Το βασικότερο στον γάμο είναι η αγάπη. «Καμιά θάλασσα και κανένα βουνό, κανένας τόπος και χρόνος, καμιά πικρή γλώσσα δεν θα μπορέσουν να μας χωρίσουν», έλεγε κάποιος που αγαπούσε την σύζυγο του. «Αν μπορής, πάρτον», έλεγε μία άλλη, «τον έχω κρυμμένο μέσα στην καρδιά μου». Τον ζητούσαν για να τον δικάσουν μετά από μία συκοφαντία και εκείνος κρυβόταν.

Γάμος λοιπόν σημαίνει ένωση εις εν. Ο Θεός βδελύσσεται την διάζευξη και το διαζύγιο, θέλει την αδιάσπαστη ενότητα(18). Ο ιερέυς βγάζει τα δακτυλίδια από το αριστερό δάκτυλο, τα βάζει στο δεξί και κατόπιν πάλι στο αριστερό και τελικώς τα βάζει στο δεξί τους χέρι. Διότι το δεξί χέρι είναι εκείνο με το οποίο κυρίως ενεργούμε. Αυτό δείχνει ότι το χέρι μου το κατέχει πλέον ο άλλος. Δεν κάνω τίποτε που δεν θέλει. Είμαι δεμένος μαζί της. Είμαι δεμένη μαζί του. Ζω για τον άλλον, γι' αυτό ανέχομαι τα ελαττώματά του. Όποιος δεν μπορεί να ανεχθή τον άλλον, δεν μπορεί και να παντρευθή.

Τί θέλει ο σύντροφος μου; Τι τον ενδιαφέρει; Τι τον ευχαριστεί; Αυτό πρέπει να ευχαριστή, να ενδιαφέρει, να απασχολή και εμένα. Αναζητώ ακόμη αφορμές για να του δώσω μικροχαρές. Σήμερα πώς θα δώσω χαρά στον άνδρα μου, στην γυναίκα μου, είναι το ερώτημα που θέτει στον εαυτό του κάθε ημέρα ο παντρεμένος άνθρωπος. Ασχολείται με τις σκοτούρες του, με τα ενδιαφέροντα του, με την επιστήμη του, με την εργασία του, με τους φίλους του, για να έχουν κοινά τα πάντα, για να δείχνη ότι είναι μέσα στην καθημερινότητά του.

Αν χρειασθή να υποχωρήσει, υποχωρεί. Εκείνος που αγαπά κοιμάται τελευταίος και σηκώνεται το πρωί πρώτος. Τους γονείς του άλλου τους βλέπει σαν δικούς του γονείς, με αφοσίωση, με στοργή. Διότι ξεύρομε πολύ καλά ότι, όταν παντρεύεται το παιδί, για τον γονέα, έστω και αν έχει ετοιμάσει τον γάμο, είναι επίσης μία στιγμή πολύ δύσκολη. Ο γάμος είναι κάτι που κάνει την μάννα και τον πατέρα να κλαίνε, διότι αποχωρίζονται το παιδί τους.

Η γυναίκα εκφράζει την αγάπη της στον άνδρα με την υποταγή της. Υποτάσσεται σε αυτόν, όπως ακριβώς η Εκκλησία εις τον Χριστόν(19). Ευτυχία της είναι να κάνει το θέλημα του ανδρός της. Νάζια, πείσματα, γκρίνιες είναι τσεκούρια που σπάνε το δένδρο της συζυγικής ευτυχίας.

Η γυναίκα είναι η καρδιά. Ο άνδρας είναι η «κεφαλή». Η γυναίκα είναι η καρδιά που αγαπά. Στις δυσκολίες του ανδρός στέκεται όπως στάθηκε η αυτοκράτειρα Θεοδώρα που στήριξε τον άνδρα της στον θρόνο(20). Στις στιγμές της χαράς του προσπαθεί να τον ανυψώσει ακόμη περισσότερο σε ύψη ιδανικών. Στις στιγμές της θλίψεώς του στέκεται σαν ένας κόσμος υπέροχος και γαλήνιος για να του προσφέρει την γαλήνη.

Ο άνδρας πρέπει να θυμάται ότι η γυναίκα του είναι αυτή την οποία εμπιστεύθηκε ο Θεός στα χέρια του. Η γυναίκα του είναι μία ψυχή που του την έδωσε ο Θεός, για να την επιστρέψει σε Εκείνον. Την αγαπάει την γυναίκα του, όπως αγαπάει ο Χριστός την Εκκλησία του(21). Την προστατεύει, την περιποιείται, της παρέχει ασφάλεια, ιδιαίτερα όταν είναι στενοχωρημένη, όταν είναι άρρωστη. Ξεύρομε άλλωστε πόσο ευαίσθητη είναι η γυναικεία ψυχή, γι' αυτό, όπως λέγει και ο απόστολος Πέτρος, «ως ασθενεστέρω σκεύει τω γυναικείω απονέμομεν τιμήν»(22). Πληγώνεται η γυναικεία ψυχή, μικροψυχεί, μεταβάλλεται πολύ εύκολα, απελπίζεται ξαφνικά. Γι' αυτό ο άνδρας πρέπει να στέκεται γεμάτος αγάπη και τρυφερότητα, ώστε να καταφέρει να γίνη ο θησαυρός της.

Ο γάμος, αγαπητοί μου, είναι σαν μια βαρκούλα πού πλέει μέσα στα κύματα ανάμεσα σε βράχια. Λίγο άμα δεν προσέξεις, θα γίνη συντρίμμα.

Ο γάμος, είπαμε, είναι πρώτον, μία πορεία πόνου • δεύτερον, μία πορεία αγάπης και τρίτον, μία πορεία προς τον ουρανό, μία κλήσις του Θεού. Είναι, όπως λέγει η Αγία Γραφή, «μυστήριον μέγα»(23).

Γνωρίζομε τα επτά μυστήρια. Εδώ μυστήριο σημαίνει ένα σημάδι της μυστικής παρουσίας κάποιου αληθινού γεγονότος. Η εικόνα είναι ένα μυστήριο. Όταν την προσκυνούμε, δεν προσκυνούμε το ξύλο αλλά τον Χριστόν ή την Παναγία ή τον άγιο που παρίσταται μυστικά σε αυτήν. Ο τίμιος Σταυρός είναι σύμβολο του

Χριστού. Σε αυτόν υπάρχει η μυστική παρουσία του Χριστού. Κάτι τέτοιο είναι και ο γάμος. Όπου, λέγει, είναι δύο ή τρεις συνηγμένοι εις το όνομά μου, εκεί ανάμεσά τους είμαι και εγώ(24). Παντρεύονται δύο άνθρωποι εις το όνομα του Χριστού• αυτοί πλέον γίνονται το σημάδι που κρατάει και κατέχει τον ίδιο τον Χριστόν.

Επομένως, όταν βλέπης ένα ανδρόγυνο με αυτήν την γνώση, είναι σαν να βλέπης τον Χριστόν. Υπάρχει εκεί μία θεοφάνεια. Γι' αυτό σε άλλες χώρες βάζουν στέμματα κατά την τέλεση του μυστηρίου, για να δείξουν πως ο άνδρας είναι ο βασιλιάς Χριστός και η γυναίκα η Εκκλησία, ή χρησιμοποιούν κλάδους ελαίας(25).

Όλα λοιπόν στον γάμο είναι συμβολικά. Οι αναμμένες λαμπάδες συμβολίζουν τις πέντε παρθένες.

Όταν τις δίνει ο ιερέυς στα χέρια των νεονύμφων την ώρα του μυστηρίου, είναι σαν να τους λέγη: Σαν τις πέντε παρθένες να περιμένετε τον Χριστόν(26) Ή συμβολίζουν τις γλώσσες του πυρός, που κατέβηκαν την Πεντηκοστή και ήταν στην ουσία η παρουσία του Αγίου Πνεύματος(27). Τα δακτυλίδια τους, τις βέρες τους, τις παίρνει ο ιερέυς από την αγία Τράπεζα, όπου τις είχε τοποθετήσει προηγουμένως, και τις βάζει στο τραπέζι(28), για να δείξη ακριβώς ότι ο γάμος αρχίζει από τον Χριστόν και θα τελειώσει στον Χριστόν. Ο ιερέυς επίσης ενώνει τα χέρια τους, για να δείξη ότι τους ενώνει ο ίδιος ο Χριστός. Δηλαδή συμπλέκεται ο Χριστός στο μυστήριο και στην ζωή τους(29).

Όλα όσα χρησιμοποιούνται, κατά την τέλεση του γάμου, είναι σκιές και σύμβολα που δείχνουν ότι εκεί είναι ο Χριστός. Όταν κάθεται και βλέπης ξαφνικά μια σκιά, καταλαβαίνεις ότι κάποιος έρχεται. Δεν τον βλέπεις• το ξεύρεις όμως. Πρωί πρωί σηκώνεται και βλέπεις κατακόκκινο τον ορίζοντα στην ανατολή, θα βγη, λες, σε λίγο ο ήλιος. Πράγματι εκεί, πίσω από το βουνό, προβάλλει ο ήλιος.

Όταν βλέπης τον γάμο σου, τον άνδρα σου, την γυναίκα σου, όταν βλέπης τις στενοχώριες σου, το σώμα του συντρόφου σου, τα πάντα μέσα στο σπίτι σου, να ξεύρης ότι είναι σημάδια της παρουσίας του Χριστού. Είναι σαν να ακούς τα βήματά του, σαν να έρχεται, σαν να πρόκειται να ακούσης τώρα και την φωνή του. Σκιές είναι όλα αυτά που δείχνουν ότι μαζί μας είναι ο Χριστός(30). Είναι αλήθεια ότι εξ αιτίας των μεριμνών μας τον νοιώθουμε ως απόντα. Τον βλέπομε όμως μέσα στις σκιές και είμαστε βέβαιοι ότι είναι μαζί μας. Γι' αυτό ακριβώς την αρχαία εποχή δεν είχαν ξεχωριστή ακολουθία. Έπαιρναν τον άνδρα και την γυναίκα, τους έφεραν στην εκκλησία, τους κοινωνούσαν και έφευγαν. Τι σημαίνει αυτό; Ότι η ζωή τους πλέον είναι μαζί με τον Χριστόν.

Σύμβολο της παρουσίας του Χριστού είναι και τα στέφανα. Ειδικότερα συμβολίζουν το μαρτύριο. Θυμάσθε τους Σαράντα Μάρτυρες μέσα στην παγωμένη

λίμνη που τους στεφάνωσε ο Χριστός; Έτσι στεφανώνει τώρα η Εκκλησία τους νεονύμφους, μνημονεύοντας και τον άγιο Προκόπιο, ο οποίος είχε συμβουλεύσει μερικές γυναίκες να μαρτυρήσουν, για να δείξουν την αγάπη τους στον Χριστόν(31). Φορούν λοιπόν στέφανα ο άνδρας και η γυναίκα, για να δείξουν ότι είναι έτοιμοι να γίνουν μάρτυρες χάριν του Χριστού, ο οποίος είναι μαζί τους.

Παντρεύομαι σημαίνει ζω και πεθαίνω για τον Χριστόν. Παντρεύομαι σημαίνει επιθυμώ και διψώ τον Χριστόν.

Ποιοι άλλοι εστεφανούνται; Οι βασιλείς εστεφόντο. Επομένως, τα στέφανα δείχνουν ότι οι σύζυγοι είναι βασιλιάδες και το σπίτι τους βασιλείον, βασιλείον της Εκκλησίας, ένα κομμάτι της Εκκλησίας.

Πότε άρχισε ο γάμος; Όταν ο άνθρωπος αμάρτησε. Προηγουμένως δεν υπήρχε γάμος με την σημερινή έννοια. Όταν, μετά την πτώσι, οι πρωτόπλαστοι έχασαν τον παράδεισο, τότε γνώρισε ο Αδάμ την Εύα(32), και άρχισε ο γάμος. Γιατί; Για να θυμούνται την πτώσι τους και την έξοδό τους από τον παράδεισο και να τον ζητούν. Ο γάμος γίνεται τώρα μία επαναφορά στον πνευματικό παράδεισο, την Εκκλησία του Χριστού. Παντρεύομαι λοιπόν σημαίνει γίνομαι βασιλιάς, γίνομαι πιστό και αληθινό μέλος της Εκκλησίας του Χριστού και εργάζομαι πλέον για την δόξα του.

Τα στέφανα ακόμη δείχνουν την τελική νίκη στην βασιλεία των ουρανών. Όταν ο ιερέυς παίρνη τα στέφανα, λέγει στον Χριστόν: «ανάλαβε τους στεφάνους αυτών εν τη βασιλεία σου»(33) πάρε τα στεφάνια τους επάνω στην βασιλεία σου.

Επομένως, ο γάμος είναι ένας δρόμος• αρχίζει από την γη και τερματίζει στον ουρανό. Είναι μία σύναψις, ένας σύνδεσμος μαζί με τον Χριστόν, που μας βεβαιώνει ότι θα πάμε κάποτε στον ουρανό. Γάμος είναι μία «γέφυρα μετάγουσα τους εκ γης προς ουρανό»(34). Σαν να λέγη το μυστήριο της Εκκλησίας μας: Πάνω από την αγάπη, πάνω από τον άνδρα σου, πάνω από την γυναίκα σου, πάνω από τα καθημερινά σου γεγονότα, να θυμάσαι ότι προορίζεσαι για τον ουρανό, ότι μπήκες στον δρόμο που πρέπει οπωσδήποτε να σε βγάλει εκεί. Η νύμφη και ο γαμπρός δίνουν τα χέρια τους, τους πιάνει και ο ιερέυς και ακολουθούν γύρω από το τραπέζι χορεύοντας και ψάλλοντας. Αυτό σημαίνει ότι ο γάμος είναι η πορεία, το ταξίδι που θα κατάληξη στον ουρανό, στην αιωνιότητα.

Στον γάμο φαίνονται ότι παντρεύονται δύο. Δεν είναι όμως δύο αλλά τρεις. Παντρεύεται ο άνδρας την γυναίκα και η γυναίκα τον άνδρα, αλλά και οι δύο μαζί υπανδρεύονται τον Χριστόν. Τρεις επομένως λαμβάνουν μέρος στο μυστήριο και τρεις πλέον παραμένουν στην ζωή τους.

Στον χορό τους σέρνει ο ιερέυς, ο τύπος του Χριστού. Αυτό σημαίνει ότι μας άρπαξε ο Χριστός, μας εξηγόρασε(35), μας αιχμαλώτισε, μας έκανε δικούς του. Γι' αυτό ακριβώς «το μυστήριον τούτο μέγα εστίν»(36).

Την λέξι «μυστήριον» στα λατινικά την απέδωσαν με την λέξι «sacramentum» που σημαίνει όρκος. Δηλαδή ο γάμος είναι όρκος, σύναψις, σύνδεσμος, όπως λέγαμε προηγουμένως. Είναι μόνιμος πλέον δεσμός με τον Χριστόν.

Παντρεύομαι λοιπόν σημαίνει σκλαβώνω την καρδιά μου στον Χριστόν. Εάν θέλεις, μπορείς να παντρευθής• εάν θέλεις, δεν παντρεύεσαι. Εάν παντρευθής όμως, αυτήν την έννοια έχει ο γάμος στην Εκκλησία σου την Ορθόδοξη, η οποία σε γέννησε. Είμαι παντρεμένος σημαίνει είμαι σκλάβος του Χριστού.

Σημειώσεις

*. Κήρυγμα στον Ι. Ναόν Αγίου Νικολάου Τρικάλων, 17 Ιανουαρίου 1971.

1. Εβρ. 13,4.

2. Εφ. 5, 32.

3. Βλ. Μάρκ. 10, 7.

4. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Εις Κολοσσαείς ομιλία» 12, 6, PG62, 388: «Τι αισχύνη τω τιμίω; τι ερυθριάς επί τω αμιάντω; ... Ὑβρισταί το του Θεού δώρον, η ρίζα της ημετέρας γενέσεως».

5. Βλ.. Ρωμ. 8, 33 κ.ά.

6. Ένθ' ανωτ. «Ομιλία» 12, 7, PG62, 390.

7. Μαλ. 2, 14.

8. ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, «Προς Πολύκαρπον 5, PG5, 724B.

9. Α' Κορ. 7, 7.

10. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, «Κλίμαξ 26, Περί διακρίσεως», PG88, 1020D: «Φως πάντων ανθρώπων μοναδική πολιτεία».
11. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, «Διάλογος», κεφ. 277, PG 155, 508B.
12. Πρωτοπρ. ΚΩΝ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ, «Ο χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ», έκδ. Γρηγόρη, Αθήναι 1968, σελ. 514.
13. Α΄ Κορ. 7, 27-28.
14. Όπως π.χ. η παπαρούνα η οποία έχει τέσσερα πέταλα με μαύρη βούλα προς το κέντρο σε σχήμα σταυρού.
15. Βλ. Γεν. 2, 18.
16. Ρωμ. 8, 26.
17. Ματθ. 19,5• Μάρκ. 10, 7.
18. Ματθ. 19, 3-9• Μάρκ. 10, 2-12.
19. Εφ. 5, 22-24.
20. Είναι γνωστόν ότι η Θεοδώρα στήριξε τον Ιουστινιανό (527-565) κατά την στάσι του Νίκα (532)• βλ. ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΑ, «Βίβλος χρονική, από κτίσεως κόσμου μέχρι της βασιλείας Αλεξίου του Κομνηνού 4», PG 158, 500C.
21. Εφ. 5, 25.
22. Βλ. Α΄ Πέτρου 3,7
23. Εφ. 5, 32.
24. Ματθ. 18,20.
25. Πρωτοπρ. ΚΩΝ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ, ένθ' ανωτ., σσ. 513-514.
26. Ματθ. 25, 1-11.
27. Πράξ. 2, 1-4.
28. Ακολουθία επί μνήστροις, ήτοι του αρραβώνος.
29. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, «Επιστολή 193», PG37, 316C: «... πάρειμι και συνεορτάζω και των νέων τας δεξιάς αλλήλαις τε εμβάλλω και αμφοτέρας τη του

Θεού».

30. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Εις Κολοσσαείς ομιλία» 12, 6, PG62, 389: «Τύπος της του Χριστού παρουσίας εστίν ο γάμος».

31. Η ακολουθία του στεφανώματος κάνει μνεία των Τεσσαράκοντα Μαρτύρων στην β' ευχή αυτής, καθώς και του αγίου Προκοπίου στην απόλυσι• βλ. και Μέγας Συναξαριστής, τ.3,7, Αθήναι 61999, σσ. 160-185, 135-138.

32. Γεν. 4, 1.

33. Ακολουθία του στεφανώματος, ευχή προ της απολύσεως.

34. Ακάθιστος ύμνος.

35. Βλ. Γαλ. 3, 13.

36. Εφ. 5, 32.

Πηγή: orthodox-answers.blogspot.gr